

Katowice, dnia 20 grudnia 1993 roku

L. dz. PSOZ-53400/R/223/3/93

Numer rejestru A/1539/93

DECYZJA

W SPRAWIE WPISANIA DOBRA KULTURY DO REJESTRU ZABYTKÓW " A "

Na podstawie art. 5 pkt. 6, art. 8 ust. 1 pkt. 2 i art. 14 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Dz. U. Nr 10, poz. 48, z 1983 r. Nr 38, poz. 173, z 1989 r. Nr 35, poz. 192 i z 1990 r. Nr 56, poz. 322) oraz art. 104 Kpa w wyniku postępowania administracyjnego przeprowadzonego na wniosek Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu

o r z e k a m:

wpisać do rejestru zabytków województwa katowickiego pod numerem rejestru A/1539/93 następujące dobro kultury:

Zespół zabudowy dawnej Kopalni "Królowa Luiza" w Zabrzu-Zaborzu przy ulicy Wolności 402, który tworzą następujące obiekty:

- 1) budynek nadszybia dawnego szybu Carnall (obecnie Zabrze II),
- 2) budynek maszynowni dawnego szybu Carnall (obecnie Zabrze II),
- 3) budynek dawnej maszynowni szybu Prinz Schonaich (obecnie Zabrze I),
- 4) dawny budynek kompresorów i rozdzielnia 6kV,
- 5) budynek dawnej łaźni łańcuskowej i markowni,
- 6) budynek dawnej skraplarni powierza (warsztat elektryczny),
- 7) budynek dawnego magazynu (obecnie warsztat; Biuro TM),
- 8) budynek dawnej cechowni (obecnie sklep meblowy).

Zespół stanowi własność Kopalni Węgla Kamiennego "ZABRZE-BIELSZOWICE" w Zabrzu (KW 1193, nr rej. 9373, działki 2044/113 i 3037/133; KW 1193, nr rej. 9377, działka 18; KW 1110, nr rej. 8704, działki 384/122 i 3038/133).

W granicach obejmujących cały zespół wraz z otoczeniem, jego układ przestrzenny oraz ciągi komunikacyjne (łącznie z dawną bocznicą kolejową zakładu przerobczego) - według rozgraniczeń naniesionych na mapce, stanowiącej integralną część niniejszej decyzji.

UZASADNIENIE

Kopalnia "Królowa Luiza" powstała w 1791 roku jako pierwszy zakład państwowy na Górnym Śląsku, zapoczątkowując wielką industrializację tego regionu w XIX i XX wieku.

Kopalnia ta związana była z Królewską Hutą Gliwicką technologicznie (dosotarczanie węgla koksującego), ekonomicznie oraz komunikacyjnie (Kanał Kłodnicki). W 1800 roku w jej podziemiach rozpoczęto drażenie potężnego systemu odwadniającego, zwanego Kluczową Sztolnią Dziedziczną, która osuszała pola górnicze od Chorzowa po Zabrze (na głębokości 35-60 metrów) i stanowi unikatowy kompleks chodników wodno-komunikacyjnych na skalę europejską. Kopalnia pozostawała własnością państwa przez cały okres istnienia i była jednym z najnowocześniejszych zakładów tej galezi gospodarki na Śląsku.

Obecnie w omawianym regionie zachował się czytelny układ przestrzenny z drugiej połowy XIX wieku wraz z częścią zabudowy oraz wyposażenia.

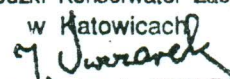
Całość zespołu stanowi zabytek przemysłu i techniki o wartości historycznej w skali kraju.

Wskazany we wstępie niniejszej decyzji administracyjnej art. 5 pkt. 6 ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury i o ntuzeach (Dz. U. nr 10, poz. 48, z 1983 r. Nr 38, poz. 173, z 1989 r. Nr 35, poz. 192 i z 1990 r. Nr 56, poz. 322) o brzmieniu następującym: "Pod względem rzeczowym przedmiotem ochrony mogą być w szczególności: obiekty techniki i kultury materialnej, jak stare kopalnie, huty, warsztaty, budowle, konstrukcje, urządzenia, środki transportu, maszyny, narzędzia, instrumenty naukowe i wyroby szczególnie charakterystyczne dla dawnych i nowoczesnych form gospodarki, techniki i nauki, gdy są unikatami lub wiążą się z ważnymi etapami postępu technicznego", jak również art. 2 definiujący pojęcie chronionych dóbr kultury: "Dobrem kultury w rozumieniu ustawy jest każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na wartość historyczną, naukową i artystyczną" - są to główne przepisy o charakterze materialno-prawnym, dające podstawy do objęcia przedmiotowego obiektu ochroną prawną. Formalno-prawnym wyrazem tej ochrony jest wydanie decyzji administracyjnej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków stosownie do ustawowego upoważnienia wynikającego z art. 8 ust. 1 pkt. 2 oraz art. 13 ust. 1 wymienionej ustawy.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom - na podstawie art. 127 § 1 i 2 Kpa - odwołanie do Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie, w terminie 14 dni od jej doręczenia, za pośrednictwem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach.

pieczęć okrągła

podpis i pieczęć W K Z

Wojewódzki Konserwator Zabytków
w Katowicach

dr inż. arch. Jacek OW CZAREK

Załączniki:

1. Opis zespołu
2. Mapka sytuacyjna w skali 1 : 1000
3. Pouczenie o skutkach wpisu zespołu do rejestru zabytków

Otrzymują:

1. Kopalnia Węgla Kamiennego "Zabrze-Bielszowice"
ul. Lompy 11, 41-800 Zabrze
2. Muzeum Węgla Kamiennego w Zabrzu
ul. 3 Maja 19, 41-800 Zabrze

Do wiadomości

1. Rudzka Spółka Węglowa
ul. Kokota 168, 41-711 Ruda Śląska 11
2. Prezydent Miasta Zabrza
Urząd Miejski
ul. Powstrńców 5/7, 41-800 Zabrze
3. Wydział Architektury Urzędu Miejskiego w Zabrzu
ul. Powstańców 5/7, 41-800 Zabrze
4. Wydział Geodezji i Gospodarki Gruntami
Urzędu Miejskiego w Zabrzu
ul. Powstańców 5/7, 41-800 Zabrze
5. Urząd Rejonowy w Gliwicach
ul. Zygmunta Starego 17, 44-100 Gliwice
6. Ośrodek Dokumentacji Zabytków
Aleje Ujazdowskie 6, 00-461 Warszawa
7. Ministerstwo Przemysłu
ul. Wspólna 4, Warszawa
8. Wydział Architektury i Krajobrazu
Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach
ul. Jagiellońska 25, 40-032 Katowice
9. Sąd Rejonowy w Zabrzu - Wydział Ksiąg Wieczystych
10. 2 x a/a

ZAŁĄCZNIK NR 1.
do decyzji nr A/1539/93
z dnia 20 grudnia 1993 r.

OPIS ZESPOŁU

Zespół zabudowy dawnej Kopalni "Królowa Luiza" (obecnie Zabrze Zachód) znajduje się w południowo-wschodniej części Zabrza, w dzielnicy Zaborze, na północ i południe (cechownia) od ulicy Wolności, pomiędzy ulicami Kupca, Wawelską oraz Pawliczka. Od wschodu przylega bezpośrednio do terenu elektrowni.

Zabudowę tworzy kompleks budynków w układzie rozproszonym. Centrum zespołu stanowią budynki nadszybia i maszynowni szybu Carnall (obecnie Zabrze II) z parową maszyną wyciągową. Pozostałe budynki usytuowane są na południowy zachód, północ, wschód i południe od nich. Część obiektów uległa przekształceniom w związku ze zmianą funkcji, nie wpłynęło to jednak na ich wartości zabytkowe.

Chroniony fragment zabudowy tworzą:

1. **Budynek nadszybia szybu Carnall (obecnie Zabrze II) z wieżą wyciągową,** powstały w 1870 roku, kilkakrotnie przebudowywany.

Budynek o ścianach konstrukcji szkieletowej, stalowej, nitowanej, z wypełnieniem cegłą ceramiczną. Dach w konstrukcji stalowej, pokryty blachą falistą. Otwory okienne prostokątne ze ślusarką wielodzielną, wielopoziomową. Otwory bramne prostokątne ze ślusarką pełną, dwuskrzydłową, przesuwną.

Obiekt na rzucie prostokąta, o zwartej bryle i zróżnicowanym gabarycie, z nadświetlem. Elewacja południowo-zachodnia dwukondygnacyjna, pięcioosiowa, o układzie zbliżonym do symetrii. Elewacja północno-zachodnia trzyosiowa, symetryczna, dwukondygnacyjna, podniesiona w części środkowej konstrukcją nadświetla z otworem technologicznym. We wnętrzu pomosty technologiczne i urządzenia szybowe: zapory torowe i zapychaki wózków z napędem linowym.

2. **Budynek maszynowni szybu Carnall (obecnie Zabrze II),** powstały w 1870 roku, przebudowany w latach 1928-1930.

Obiekt na rzucie prostokąta, o zwartej bryle, dwukondygnacyjny. Budynek o ścianach konstrukcji murowanej z cegły ceramicznej, nietynkowany, o otworach okiennych i drzwiowych prostokątnych, ze ślusarką wielodzielną i wielopoziomową. Dach dwuspadowy płaski, pokryty eternitem falistym.

Elewacja południowo-zachodnia czteroosiowa, symetryczna, z lizenami pomiędzy osiami, łączonymi w strefie podokapowej pasem płaskiego muru. Elewacja północno-zachodnia trzyosiowa, symetryczna, z lizenami między osiami. W osi środkowej dwa otwory technologiczne (linowe). Elewacja południowo-wschodnia trzyosiowa, symetryczna, z lizenami pomiędzy osiami. W osi centralnej w pierwszej kondygnacji otwór drzwiowy, przy którym murowany podest ze stopniami schodów. W drugiej kondygnacji

otwory okienne w układzie potrójnym. Elewacja północno-wschodnia analogiczna do elewacji południowo-wschodniej, z częściowo przysłoniętymi przez dobudówki partiami podokiennymi.

We wnętrzu parowa maszyna wyciągowa z 1915 roku (wpisana do rejestru zabytków decyzją nr B/610/91) oraz suwnica dwubelkowa z 1930 roku.

3. Budynek dawnej maszynowni szybu Prinz Schonaich (obecnie Zabrze D), powstały w 1854 roku, później kilkakrotnie przebudowywany (w 1892 i 1930 roku).

Obiekt na rzucie prostokąta, o bryle zwartej, jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony, o ścianach z cegły ceramicznej, tynkowanych. Otwory okienne zamknięte łukiem pełnym, ze ślusarką trójdzielną wielopoziomową. Otwór bramny prostokątny, ze ślusarką dwuskrzydłową, pełną. Dach dwuspadowy, kryty blachą korytkową.

Elewacja północna pięcioosiowa, podzielona lizenami pomiędzy osiami, połączonymi w gorze płaskim, szerokim pasem muru. W osiach otwory okienne występujące parami. Otwory osi skrajnych zamurowane. W osi drugiej otwór bramny. Elewacje wschodnia i zachodnia pozbawione otworów, podzielone lizenami. Elewacja południowa analogiczna w rozwiązaniu do północnej, przy zachowaniu pierwotnego układu otworów okiennych (bez bramy).

We wnętrzu suwnica dwubelkowa z 1915 roku.

4. Dawny budynek kompresorów i rozdzielni 6 kV, powstały w 1914 roku, przebudowany i rozbudowany w 1926 roku.

Obiekt na rzucie figury zbliżonej do wydłużonego prostokąta, o bryle zwartej i zróżnicowanym gabarycie (cztery segmenty) - całość dwukondygnacyjna, nietynkowana. Otwory okienne prostokątne, ze ślusarką wielodzielną i wielopoziomową (aktualnie większość otworów zamurowana od wewnątrz). Otwory drzwiowe prostokątne, ze stolarką i ślusarką pełną. Dachy dwuspadowe, kryte eternitem falistym i papą.

Elewacja wschodnia wydłużona, złożona z czterech stref o zróżnicowanej wysokości. Strefa południowa dwuosiowa, środkowa południowa trzyosiowa, środkowa północna trzyosiowa i północna czterosiowa. Całość dwunastoosiowa. W pierwszej kondygnacji otwory okienne i bramne (w drugich osiach skrajnych) oraz otwór drzwiowy (w piątej osi). Elewacja północno-wschodnia dwukondygnacyjna, jednoosiowa (w pierwszej kondygnacji otwór bramny). Elewacja południowo-zachodnia w rozwiązaniu analogiczna do elewacji przeciwległej (wszystkie otwory zamurowane od wewnątrz).

Wnętrze w segmentach skrajnych pozbawione pierwotnego wyposażenia. W segmentach środkowych pierwotna tablica sterownicza 6kV i stanowisko urządzeń rozdziału napięcia.

5. Budynek dawnej łaźni łańcuszkowej i markowni, powstały w 1890 roku, przebudowany w latach dwudziestych i czterdziestych XX wieku.

Obiekt na rzucie wydłużonego prostokąta, o bryle zwartej, jednokondygnacyjny (z nadświetlem), nietynkowany. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym, ze ślusarką wielopodziałową i wielorzędową (w dobudówkach prostokątne ze stolarką dwuskrzydłową, trójpodziomową). Otwory drzwiowe prostokątne, ze stolarką bądź ślusarką. Dach dwuspadowy, kryty papą. Elewacja północno-zachodnia kilkunastoosiowa, z regularnym podziałem lizenami. Elewacja południowo-wschodnia (dobudówka) sześćoosiowa, w drugiej osi otwór drzwiowy, w pozostałych otwory okienne. Elewacja południowo-zachodnia analogiczna w rozwiązaniu do elewacji północno-wschodniej. W przedłużeniu elewacji ze wschodu murowane ogrodzenie. Elewacja północno-zachodnia (dobudówka markowni) pięcioosiowa (oś piąta przysłonięta niewielką przybudówką), w osiach środkowych okna.

6. **Budynek dawnej skraplarni powietrza** (obecnie warsztat elektryczny), powstały w 1916 roku.

Obiekt o rzucie na planie zbliżonym do litery "L", o zwartej bryle, w części niższej jednokondygnacyjny, w części wyższej dwukondygnacyjny, częściowo podpiwniczony. Budynek o ścianach w konstrukcji szkieletowej, stalowej, z wypełnieniem cegłą ceramiczną, tynkowany. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne, ze ślusarką okienną wielodzielną, a drzwiową pełną dwuskrzydłową. Dach konstrukcji samonośnej z blachy falistej nitowanej.

Elewacje obydwu części budynku posiadają wzodrebniiony ceglany cokół oraz mury z regularnym podziałem konstrukcyjnym na pola w trzech rzędach, w których okna i drzwi. We wnętrzu warsztat elektryczny, w części południowej komory stacji trafo oraz garaże.

7. **Budynek dawnego magazynu** (obecnie warsztat), powstały na początku XX wieku.

Obiekt na rzucie kwadratu, o zwartej bryle, półtorakondygnacyjny, niepodpiwniczony, o ścianach konstrukcji szkieletowej drewnianej, wypełnionej cegłą. Otwory okienne prostokątne, ze ślusarką wielodzielną i wielopoziomową oraz otwory drzwiowe prostokątne, ze stolarką dwu- lub jednoskrzydłową. Dach dwuspadowy, kryty papą.

Elewacja północna trzyosiowa (dwa okien i drzwi), elewacja wschodnia trzyosiowa (trzy okna, w tym jedno zdwojone), elewacja południowa dwuosiowa (okna), elewacja zachodnia dwuosiowa (drzwi i okno).

Wnętrze podzielone na pomieszczenia pozbawione dawnego wyposażenia.

8. **Budynek dawnej cechowni** (obecnie sklep meblowy przy ulicy Wolności 385), powstały około 1870 roku.

Obiekt na rzucie zbliżonym do prostokąta, o bryle zwartej, jednokondygnacyjny, podpiwniczony. Ściany konstrukcji murowanej z cegły, tynkowane. Otwory okienne prostokątne, zamknięte łukiem pełnym. Drzwi i bramy prostokątne, ze współczesną ślusarką i stolarką. Dach kryty papą.

Elewacja północno-wschodnia jednokondygnacyjna, dziewięcioosiowa, z centralnym ryzalitem, nad którym sygnaturka. Wszystkie otwory przemurowane (zachowane opaski nadokienne). Elewacja południowo-wschodnia (dobudówka) trzyosiowa. Elewacja południowo-zachodnia ośmioosiowa, w osiach otwory okienne (w osiach od pierwszej do szóstej zamurowane od wewnątrz). Z północnego zachodu obiekt przylega na całej szerokości do budynku mieszkalnego.

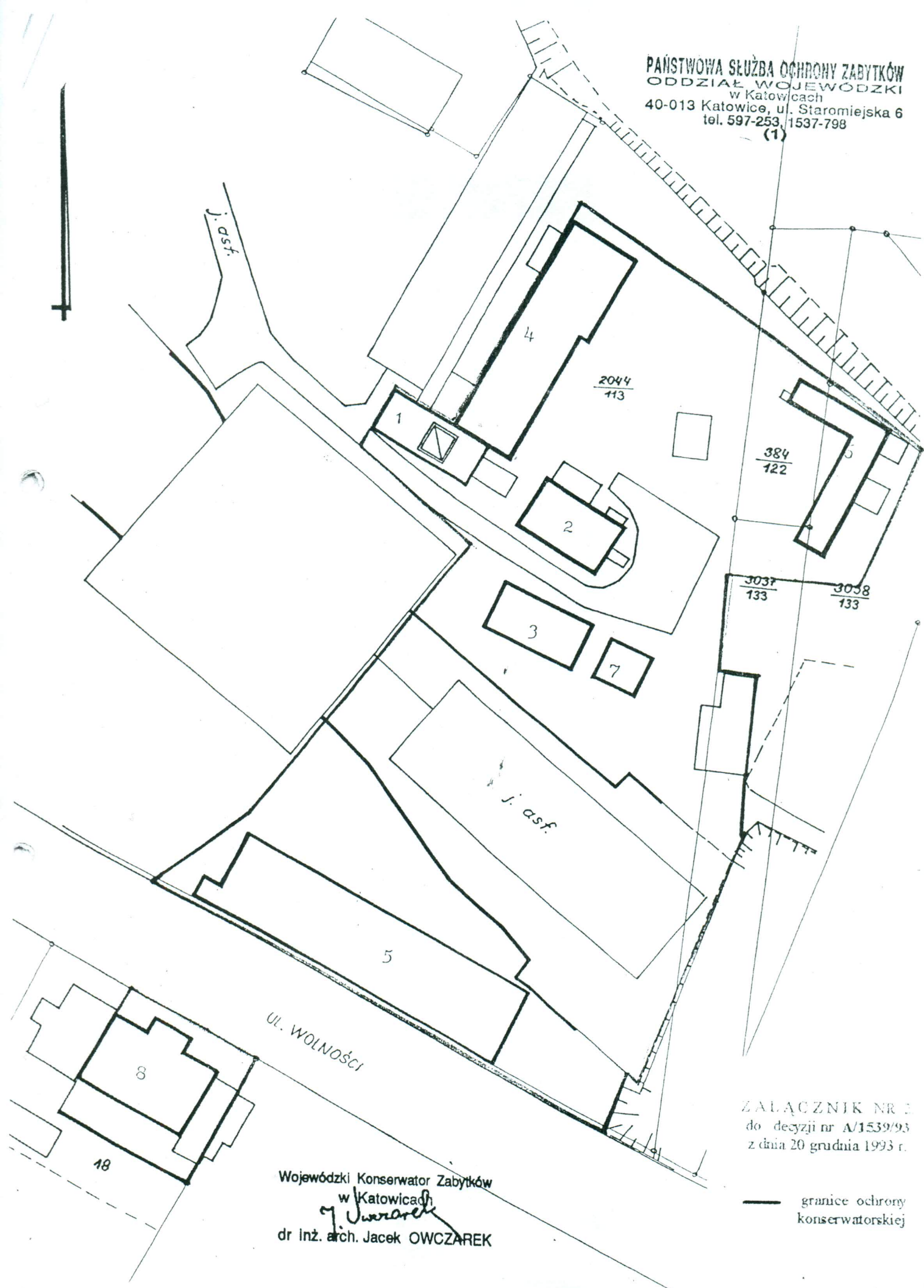
Wnętrze pozbawione wyposażenia.

Wojewódzki Konserwator Zabytków

w Katowicach

dr inż. arch. Jacek OW CZAREK

PAŃSTWOWA SŁUŻBA OCHRONY ZABYTKÓW
ODDZIAŁ WOJEWÓDZKI
w Katowicach
40-013 Katowice, ul. Staromiejska 6
tel. 597-253, 1537-798
(1)

ZALĄCZNIK NR 2
do decyzji nr A/1539/93
z dnia 20 grudnia 1993 r.

Wojewódzki Konserwator Zabytków
w Katowicach
J. Jurek
dr inż. arch. Jacek OWCZAREK

— granice ochrony
konserwatorskiej

KOPALNIA WĘGLA KAMIENNEGO ZABRZE - BIELSZOWICE. POLE ZACHOD

PLAN SYTUACYJNY 1:1000